

การวิจัยเชิงคุณภาพ : อะไร ทำไม อย่างไร

ดร.กาญจนา แก้วเทพ¹

เนื่องจาก "การวิจัยเชิงคุณภาพ" ซึ่งเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการค้นคว้าหาความรู้ นั้นถือกำเนิดขึ้นมาทีหลัง "การวิจัยเชิงปริมาณ" ดังนั้น วิธีการหนึ่งที่จะทำความเข้าใจและทำความเข้าใจกับ "น้องใหม่" นี้ ก็อาจจะทำได้ด้วยการเปรียบเทียบกับ "รุ่นพี่" ดังนั้นในเนื้อหาต่อไปนี้ เราจะพิจารณาคุณลักษณะร่วมที่เหมือนกันระหว่างการวิจัยทั้งสองชนิด จากนั้นจะค้นหาข้อแตกต่างระหว่างการวิจัยทั้งสอง และในลำดับต่อไปจะศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะตัวของการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งจะกล่าวถึงคุณูปการ (contribution) และขีดจำกัด (limit) ของการวิจัยแบบนี้ด้วย

1. ลักษณะร่วมของการวิจัยเชิงคุณภาพ - เชิงปริมาณ

ลักษณะร่วมประการแรกของการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ อยู่ตรงคำว่า "การวิจัย" นั่นเอง หมายความว่า การวิจัยทั้งสองชนิดนี้ต่างเป็นเครื่องมือที่นักวิชาการใช้ในการค้นคว้าหาความรู้ ทั้งนี้เพราะการวิจัยทั้งสองแบบต่างมีคุณสมบัติสำคัญๆ 2 ประการที่สมควรจะได้รับการขนานนามว่าเป็น "การวิจัย" คือ

(1) การวิจัยเป็นความพยายามที่ต้องการจะแสวงหาคำตอบให้แก่ปัญหาที่ข้องใจ งานวิจัยชิ้นหนึ่งๆจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้วิจัยเกิดปัญหาข้องใจบางประการขึ้นมา (ที่เราเรียกว่า "ปัญหำนำการวิจัย") ที่มาของปัญหาเหล่านี้ บางส่วนอาจเกิดมาจากการสังเกตเห็นปรากฏการณ์บางอย่างในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อลูกหลานของเราดูการ์ตูนญี่ปุ่นมากๆ แล้วก็แสดงกิริยาท่าทางเลียนแบบตัวการ์ตูนนั้น จากปรากฏการณ์นี้ เราอาจนำมาขมวดให้เป็นปัญหำนำการวิจัยว่า "ปริมาณของการดูรายการทีวีที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นกับผู้ดูหรือไม่ มากน้อยเพียงใด หรืออย่างไร"

-----
¹สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, การวิจัยเชิงคุณภาพ : อีกก้าวหนึ่งของการวิจัยทางบรรณศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์, แผนกวิจัยและการพัฒนา, สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2535.

นอกเหนือไปจากการสังเกตเห็นปัญหาในชีวิตประจำวันแล้ว ที่มาของปัญหาการวิจัยยังเกิดมาจากการอ่านผลการวิจัยของคนอื่นๆที่ทำไว้ก่อน (ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของการวิจัยที่เรียกว่า "การทบทวนวรรณกรรมอ้างอิง") และได้ชี้ช่องให้เห็นแง่มุมที่เราจะค้นคว้าต่อไป หรือมิฉะนั้น เราอาจจะได้ข้อข้องใจจากการอ่านทฤษฎีบางอย่าง ซึ่งเป็นหลักการกว้างๆสำหรับทุกสังคม ทุกกาลเทศะ และเราอาจทดสอบว่า ทฤษฎีนั้นจะใช้อธิบายได้หรือไม่กับสังคม/กรณีที่เรากำลังจะศึกษาอยู่ เป็นต้น

2) ลำพังคุณสมบัติประการแรกคือการมีปัญหาข้อใจนั้น ยังไม่สามารถทำให้งานชิ้นหนึ่งๆ กลายเป็นงานวิจัยได้จนกว่าจะมีคุณสมบัติประการที่สอง คือ "วิธีการตอบคำถาม" การตอบคำถามของการวิจัยนั้นจะต้องไม่ใช่การคาดเดาเอา (speculation) ไม่ใช่การนึกคิดของคนใดคนหนึ่ง (opinion) หากแต่ได้ใช้วิธีการหาคำตอบที่ยอมรับกันในวงวิชาการ ซึ่งเรียกว่า "วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์" (scientific method) อย่างไรก็ดี ยังมีการถกเถียงกันอยู่มากกว่า อะไรบ้างที่เป็นองค์ประกอบสำคัญๆอย่างจะขาดเสียมิได้ของ "ความเป็นวิทยาศาสตร์ของวิธีการหนึ่งๆ"

แม้ว่าจะยังมีข้อถกเถียงกันว่า อะไรกันแน่ที่เป็นคุณสมบัติของ "ความเป็นวิทยาศาสตร์" แต่อย่างน้อยก็พอจะระบุได้อย่างคร่าวๆว่า วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์นั้นจะต้องมีการตั้งปัญหาที่จะค้นคว้าให้ชัดเจน มีการตั้งสมมติฐานบ้าง (ถ้าเป็นไปได้) มีการสร้างเครื่องมือที่จะใช้เก็บรวบรวมข้อมูล (ไม่ว่าจะเป็นแบบสอบถามหรือตัวนักวิจัยเอง) มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล (ไม่ว่าจะโดยการใช้สถิติหรือการใช้การเปรียบเทียบแบบต่างๆ) มีการประมวลข้อมูล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการนำผลจากการเก็บข้อมูลไปตอบปัญหาที่ตั้งเอาไว้อย่างมีเหตุมีผล เป็นต้น

คุณสมบัติคร่าวๆทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะมีอยู่ทั้งในการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ แม้ว่าในรายละเอียดแล้ว จะมีคุณสมบัติย่อยๆ แตกต่างกันออกไป (ดังที่ได้แสดงอยู่ในวงเล็บ)

2. เอกลักษณะของการวิจัยเชิงปริมาณในวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ดังได้กล่าวมาข้างต้นว่า วิธีการตอบคำถามที่ได้รับการยอมรับในวงวิชาการคือ "วิธีการทางวิทยาศาสตร์" นั้น อันที่จริงการยอมรับนั้นมิได้เกิดมาพร้อมกับการสร้างโลก แต่มาเกิดขึ้นในช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ยุคหนึ่ง โดยก่อนหน้านั้น มีวิธีการตอบคำถามแบบอื่นๆที่ไม่ใช่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ดำรงอยู่ก่อนแล้ว จึงขอฉายภาพย้อนกลับไปดูการสถาปนาความชอบธรรมของวิธีการทางวิทยาศาสตร์จนได้รับการยอมรับขึ้นมาว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง

วิธีการทางวิทยาศาสตร์นั้นเริ่มก่อตัวขึ้นมาก่อนในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ตั้งแต่ศตวรรษ

ที่ 15-16 และเริ่มสังสัยขณะเหนือวิธีการอื่นๆ ที่มีมาก่อนหน้านั้น (เช่น วิธี Speculative วิธี Intuitive ฯลฯ) ชัยชนะของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติอยู่ตรงจุดแข็งที่ว่า วิทยาศาสตร์สามารถจะทำนายและควบคุมธรรมชาติได้ สามารถพิสูจน์ให้เห็นกับตาได้หลายต่อหลายครั้ง ผลพวงจากการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ในทวีปยุโรปนั้นก่อให้เกิดผลลัพธ์ 2 ประการคือ

1) องค์ความรู้ต่างๆที่เป็นทฤษฎี อันได้แก่หลักการ ข้อค้นพบ และแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ ตัวอย่างเช่น กฎต่างๆ บรรดาสูตรต่างๆที่เราท่องจำกันในการเรียนวิทยาศาสตร์เมื่อชั้นประถม-มัธยม

2)วิธีการเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นวิธีการที่มีการระบุขั้นตอนต่างๆ เอาไว้อย่างชัดเจนแน่นอนอน เริ่มตั้งแต่การตั้งปัญหา ตั้งสมมติฐาน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตหรือทดลองหลายๆครั้ง ทำการประมวลสรุปด้วยการใช้คณิตศาสตร์หรือสถิติมาช่วยเพื่อการพิสูจน์สมมติฐาน เป็นต้น

เมื่อถึงศตวรรษที่ 18 ซึ่งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้รับการยอมรับอย่างสูงแล้ว ก็ได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตัวอย่างจากวิชา สังคมวิทยานั้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด เมื่อออกุสต์ กองต์ (August Comte) ประกาศว่าการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นจะต้องทำอย่างเป็นระบบระเบียบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ กองต์ตั้งชื่อวิทยาศาสตร์ที่ทำการศึกษาสังคมในสมัยนั้นว่า "Social Physics" ในศตวรรษที่ 19-20 นักสังคมวิทยาอีกท่านหนึ่งคือ เอมีล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ได้ตีบทอดประเพณีความคิดนี้มาด้วยการประกาศว่า "นักวิชาการจะต้องมองปรากฏการณ์ทางสังคม (social fact) เหมือนมองควัดดูชิ้นหนึ่ง"

สำหรับศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่เรียกว่า "มนุษยศาสตร์" ก็มีการเคลื่อนไหวในลักษณะเดียวกัน ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ วิชาจิตวิทยา ซึ่งศึกษาสิ่งที่เรียกว่า "จิต" ของมนุษย์ จากลักษณะที่เคยใช้วิธีการแบบปรัชญา (การถกเถียงด้วยหลักการและเหตุผล) หรือการใช้วิธีการคาดเดาเอา วิชาจิตวิทยาเริ่มนำเอาหลักการสังเกตทดลองแบบวิทยาศาสตร์ไปใช้มากขึ้นทุกที

เมื่อวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เริ่มนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (ธรรมชาติ) มาใช้ ก็เริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งขั้นตอนต่างๆ เพื่อให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างสมบูรณ์แบบตามต้นฉบับของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น วิชาจิตวิทยาเริ่มให้คำนิยามของ "จิต" ว่าดูได้จากพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมามากกว่า (overt behavior) และสำหรับวิชา สังคมศาสตร์โดยทั่วไปก็เริ่มนิยามว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นสามารถรับรู้และเข้าถึงได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 และสามารถนำเอาวิธีการทางปริมาณ คือการแจกแจงข้อมูล แบบเดียวกับที่ใช้กับการศึกษาวัตถุมาใช้กับมนุษย์ได้เช่นเดียวกัน แม้แต่วิธีการทดลองก็ถูกนำมาใช้มากขึ้นในสาขา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปัจจุบันนี้ เราเรียกกลุ่มที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเข้ามาใช้ในสาขาสังคมศาสตร์ว่ากลุ่มปฏิฐานนิยม (positivist)

จึงอาจสรุปได้ ณ ที่นี้ว่า การวิจัยเชิงปริมาณก่อตัวมาจากกลุ่มนักคิดที่เน้นจุดร่วมหรือข้อที่เหมือนกันระหว่างการศึกษาวัตถุกับการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์หรือการกระทำทางสังคมของมนุษย์ โดยเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้นสามารถศึกษาและสังเกตได้ด้วยวิธีระบบที่ 5 สามารถคิดคำนวณในเชิงปริมาณได้ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนที่สุดได้แก่ข้อสรุปของนักจิตวิทยากลุ่ม Skinnerian ที่กล่าวว่า "คนกับหนูนั้นไม่ต่างกันเท่าใดนัก" เพราะต่างทำพฤติกรรมตามหลักของการได้รับรางวัลและการลงโทษด้วยกันทั้งสิ้น"

3. เอกลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ความแตกต่างของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ทำให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวต่างไปจากการวิจัยเชิงปริมาณมีอยู่ใน 2 ระดับ ระดับแรกคือทฤษฎีหรือแนวคิดที่อยู่เบื้องหลัง ระดับที่สองคือประเภทของข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

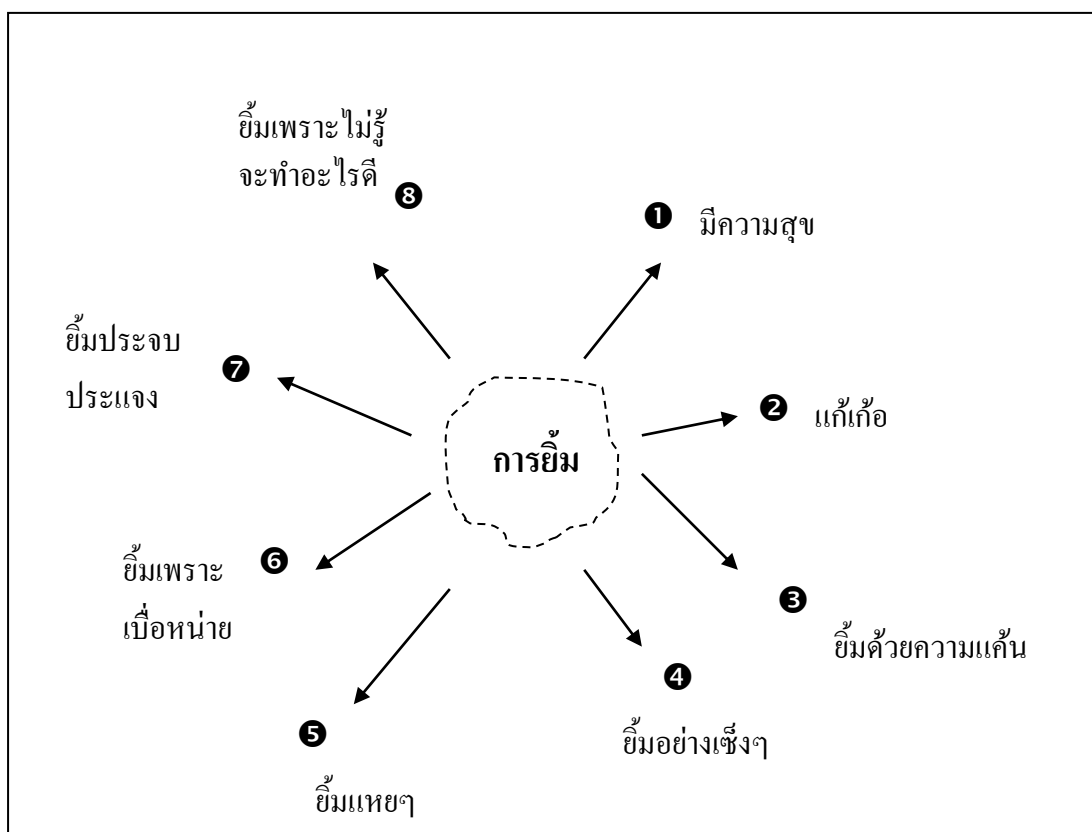
ระดับแรก คือด้านทฤษฎีหรือแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังนั้น ในขณะที่การวิจัยเชิงปริมาณเน้นความเหมือนกันระหว่างการศึกษาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์สังคม การวิจัยเชิงคุณภาพกลับเน้นความแตกต่างระหว่าง 2 สาขานี้ โดยกล่าวว่า การศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับวัตถุ (เช่น น้ำจะเดือดที่กึ่งศา) ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆที่มีมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องหรือบรรดาปรากฏการณ์ทางสังคมได้

ลองยกตัวอย่างเพื่อแสดงให้เห็นคำกล่าวข้างต้นนี้ให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม

สมมติว่ามีนักวิจัยฝรั่งท่านหนึ่ง อยากจะศึกษาว่าคนไทยมีความสุขมากน้อยเพียงใดในชีวิตประจำวัน เนื่องจาก "ความสุข" เป็นแนวคิดนามธรรม ดังนั้นจึงต้องหา "ตัวแปร" ที่ทำหน้าที่เป็น "ตัวชี้วัด" (indicator) ความสุขนั้น จากบริบทวัฒนธรรมของนักวิจัยฝรั่งท่านนั้น ก็จะระบุตัวชี้วัดตัวหนึ่งว่า "การยิ้ม" เป็นตัวบ่งบอกถึงอาการหรือภาวะมีความสุขของคนไทยได้ (โปรดสังเกตในกรณีนี้ นักวิจัยมีอำนาจในการระบุตัวชี้วัด) "การยิ้ม" เป็นตัวแปรที่สามารถสังเกตได้บันทึกความถี่ได้ และหลังจากนั้นนักวิจัยฝรั่งท่านนั้นก็จะมีหมกมุ่นอยู่กับการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เริ่มตั้งแต่การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การกำหนดมาตรวัดว่าต้องเปิดปากกว้างเท่าไรจึงจะนับว่า "เป็นการยิ้ม" การทำสเกลเพื่อบันทึกความถี่ในการยิ้ม ฯลฯ

การสรุปผลการวิจัยครั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า ถ้านักวิจัยฝรั่งท่านนั้นอาศัยอยู่ในเมืองไทยเพียงแค่ 7 วัน และทำการบันทึกการยิ้มของคนไทยตั้งแต่ลงจากเครื่องบินจนถึงวันที่ขึ้นเครื่องบินกลับประเทศของตน ข้อมูลความถี่การยิ้มของคนไทย คงชวนให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า "คนไทยเป็นชาติที่มีความสุข (เกือบจะ) ที่สุดของโลก เพราะปริมาณความถี่ของการยิ้มมีสูงอย่างเหลือเกิน "

แต่ถ้าเป็นนักวิจัยเชิงคุณภาพมาอ่านงานวิจัยชิ้นนี้ก็คงจะมีข้อกังขาตั้งข้อสรุปดังกล่าว ทั้งนี้ เพราะนักวิจัยเชิงคุณภาพจะไม่พิจารณาแต่เพียงจำนวนหรือปริมาณของข้อมูลเท่านั้น (ความถี่ของการยิ้ม) หากแต่จะให้ความสนใจกับลักษณะเชิงคุณภาพของข้อมูลนั้นอีกด้วย (การวิจัยเชิงคุณภาพไม่ได้มีอะไรเกี่ยวข้องกับคำว่า "การวิจัยที่มีคุณภาพ" แม้แต่น้อย คำว่า "เชิงคุณภาพ" ในที่นี้หมายถึง "ลักษณะเชิงคุณภาพของข้อมูล") ในกรณีนี้ลักษณะเชิงคุณภาพของข้อมูลนี้ก็คือ "ความหมายของการยิ้มในแต่ละครั้ง" และหากใช้การวิจัยเชิงคุณภาพมาประกอบการวิจัยครั้งนี้ จากปริมาณความถี่ 8 ครั้งของการยิ้มนั้น อาจมีความหมายแตกต่างกันทั้ง 8 ครั้งดังนี้

ตัวอย่างที่ยกมานี้ให้ข้อเตือนใจ 2-3 ประการคือ

(1) ปรากฏการณ์ทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์มีคุณสมบัติที่แตกต่างไปจากปรากฏการณ์ของวัตถุ ดังตัวอย่างที่แสดงมาจะเห็นได้ว่า มนุษย์สามารถให้ความหมายกับการกระทำของตนในขณะที่วัตถุไม่มีมิติเชิงความหมายเช่นนั้น และความหมายนี้เองเป็นสิ่งที่มีความหมายอย่างยิ่งต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์

(2) ในกรณีนี้ เราจะพิจารณาข้อมูลแต่ในแง่ปริมาณความถี่เท่านั้นไม่ได้ เพราะลักษณะเชิงคุณภาพของข้อมูลแต่ละครั้งมิได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การยิ้มทั้ง 8 ครั้งจะบันทึกเป็นความถี่ว่าหมายถึง "ความสุข" ไม่ได้ทั้ง 8 ครั้ง

(3) ในกรณีนี้ เราจะพิจารณาข้อมูลโดยดูจากพฤติกรรมที่แสดงออกมาจากภายนอก(overt behavior) เท่านั้นไม่ได้ (เช่น เพียงเห็นอาการซึม ก็จับบันทึกไปแล้วว่า 1 ครั้ง) แต่ต้องให้ความสนใจกับความหมายที่อยู่เบื้องหลังข้อมูลนั้น เช่น ในขณะที่ซึมนั้น ผู้ยิ้มกำลังคิดอะไรอยู่ ซึ่งเรียกว่า “พฤติกรรมภายใน” (covert behavior)

สำหรับทฤษฎีที่ให้ความสนใจกับความหมายของการกระทำของมนุษย์นี้ มีอยู่สำนักหนึ่งคือ สำนักปรากฏการณ์นิยม(Phenomenology) หลักคิดของสำนักนี้กล่าวว่า คนแต่ละคนจะสร้างโลกส่วนตัวแห่งความหมาย สร้างความหมายขึ้นมาสำหรับตนเอง (ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นก็เป็นได้) ดังนั้นมนุษย์แต่ละคนจึงมีระบบคิด โลกทัศน์ ค่านิยม อารมณ์ความรู้สึกที่เป็นของตนเอง

และหากหัวข้อการวิจัยของเราเกี่ยวข้องกับเรื่องแบบดังกล่าว ก็ควรจะเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีจุดเด่นในการค้นหา "จักรวาลแห่งความหมาย" (universe of meaning) ดังเช่นตัวอย่างความหมาย 8 ประการของการยิ้มของคนไทยที่ยกมากล่าวข้างต้น ในที่นี้ขอแนะนำเป็นพิเศษสำหรับการวิจัยทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะการสื่อสารเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสัญลักษณ์และความหมายต่างๆ โดยตรง

ข้อสังเกตประการสุดท้ายที่อาจจะหลงหูหลงตาผู้อ่าน แต่ก็เป็นข้อสังเกตที่เกี่ยวกับศักดิ์ศรีและความเสมอภาคระหว่างนักวิจัยและผู้ถูกวิจัย เป็นที่น่าสังเกตว่าการวิจัยเชิงปริมาณนั้น ผู้วิจัยจะเป็นผู้กำหนดและให้คำอธิบายต่างๆเสียเอง ดังเช่นการอธิบายว่าความสุขแสดงออกมาทางการยิ้ม วิธีการอธิบายเช่นนี้เรียกว่าการอธิบายมาจากภายนอก (erklären) ซึ่งสามารถใช้ได้กับวัตถุ (ซึ่งอธิบายตัวเองไม่ได้) แต่การวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้ถูกวิจัยจะเป็นผู้กำหนดและให้คำอธิบายต่างๆด้วยตัวเอง เช่น การยิ้มของฉันหมายถึงอะไรบ้าง วิธีการอธิบายเช่นนี้เรียกว่า การอธิบายจากภายใน (verstehen) ซึ่งคำอธิบายของผู้ถูกวิจัยนั้น ไม่จำเป็นต้องตรงกับคำอธิบายของนักวิจัยเสมอไป สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพจึงเรียกร่องฐานะที่เสมอภาคกันระหว่างผู้ศึกษาและผู้ถูกศึกษา และสำหรับผู้ศึกษาที่จำเป็นต้องเปิดหูเปิดใจให้กว้างเพื่อรับฟังคำอธิบายจากผู้ถูกวิจัยอยู่เสมอ

ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในระดับที่สองคือ **ประเภทของข้อมูล**ที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยทั้ง 2 ประเภทมีจุดเน้นที่แตกต่างกันอันสืบเนื่องมาจากการใช้แนวคิดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การวิจัยเชิงปริมาณจะให้ความสนใจกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (สังเกตเห็นได้หรือสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5) แจ่มชัด มี การนำสถิติมาช่วยคิดคำนวณ เพื่อเอาผลจากการใช้สถิติไปสร้างเป็นข้อสรุป อนึ่งการวิจัยเชิงปริมาณนั้นส่วนใหญ่แล้ว มักจะมีการระบุทฤษฎีเบื้องหลังไว้แล้ว การวิจัยนั้นก็ทำเพื่อนำเอาข้อมูลไปทดสอบทฤษฎีว่าเป็นจริงหรือไม่

ลักษณะที่กล่าวมาแล้วนั้นก็เป็นที่ไปในทางตรงกันข้ามกับประเภทข้อมูลที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ

ต้องการ เพราะการวิจัยชนิดนี้จะให้ความสนใจกับข้อมูลประเภทความรู้สึกนึกคิด โลกทัศน์ ความหมาย คุณค่า อารมณ์ความรู้สึก ซึ่งลักษณะข้อมูลดังกล่าวนี้จะวัดเป็นปริมาณไม่ได้ อย่างแน่นอน และการที่จะได้ข้อมูลเช่นนี้มา ผู้วิจัยจะต้องลงไปสัมผัสหรือคลุกกับแหล่งข้อมูลด้วยตัวเอง จะใช้ "เครื่องมือการวิจัย" ทำงานแทนไม่ได้ ในการประมวลสรุปข้อมูลนั้นไม่นิยมใช้สถิติ (เพราะข้อมูลวัดไม่ได้) และเนื่องจากการวิจัยประเภทนี้มักไม่มีกรอบทฤษฎีวางไว้ล่วงหน้า แต่คาดหวังว่า ในระหว่างที่สัมผัสและเก็บรวบรวมข้อมูลนั่นเอง ก็จะได้สมมติฐานใหม่ๆ ข้อสรุปใหม่ๆ เกิดขึ้นมา อยู่ตลอดเวลา

อนึ่ง จุดเน้นประการสำคัญที่แตกต่างกันข้อหนึ่งระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพก็คือ การวิจัยเชิงปริมาณนั้นจะให้ความสนใจอย่างมากกับการสร้างเครื่องมือเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้มาเพื่อให้ตรงกับทฤษฎีหรือสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ โดยที่อาจจะไม่สนใจกับลักษณะความหลากหลายของสภาพความเป็นจริง ฉะนั้น ขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม แบบทดสอบเพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ จึงเป็นจุดที่นักวิจัยเชิงปริมาณเอาใจใส่อย่างละเอียดละออ

ในทางตรงกันข้าม นักวิจัยเชิงคุณภาพมักจะไม่พิถีพิถันกับการสร้างเครื่องมือการวิจัยมากนัก แต่จะให้ความสนใจกับสภาพความเป็นจริงอย่างมากที่สุด ดังนั้น แบบสอบถามที่นักวิจัยเชิงคุณภาพใช้จึงมักเป็นเพียงแนวคำถามกว้างๆ แต่นักวิจัยเชิงคุณภาพจะให้ความสำคัญกับการเฝ้าสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดละออให้มากที่สุด นักวิจัยจะพยายามสัมผัสและเข้าถึงข้อเท็จจริงให้มากที่สุดไม่ว่าจะใช้เครื่องมือใดๆก็ตาม และคงจะไม่เป็นการผิดพลาดจนเกินไป นักหากจะสรุปว่า ในบรรดาเครื่องมือการวิจัยทั้งหลายนั้น ดูเหมือนว่า "ตัวนักวิจัย" เองนั่นแหละจะเป็นเครื่องมือชิ้นที่สำคัญที่สุดสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

4. ทำไมการวิจัยเชิงคุณภาพจึงเหมาะสมกับการศึกษาเรื่องมนุษย์

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการที่มาทีหลัง และเข้ามาในวงการหลังจากที่การวิจัยเชิงปริมาณได้มีที่ทางยืนอย่างมั่นคงแล้ว ดังนั้น นักวิจัยเชิงปริมาณจึงมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆเกี่ยวกับจุดอ่อนของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะเมื่อมองจากมาตรฐานและความเคยชินของการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น ความน่าเชื่อถือของข้อมูล การทดสอบข้อมูล จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่น้อยเกินไป ฯลฯ ฉะนั้น การวิจัยเชิงคุณภาพจึงต้องหาข้ออ้างอิงเพื่อให้เหตุผลว่า เหตุใดการวิจัยนี้จึงเหมาะสมที่จะใช้ศึกษาการกระทำของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เนื่องจากการกระทำของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความหมาย ดังได้กล่าวมาแล้ว และความหมายนี้ก็เป็นสิ่งที่มนุษย์กลุ่มต่างๆในแต่ละวัฒนธรรม แต่ละกาละเทศะเป็น

ผู้สร้างสรรค์ขึ้นมา ผู้วิจัยจึงต้องอ่านจักรวาลแห่งความหมายให้ออก ทั้งนี้ขีดความสามารถของการวิจัยเชิงปริมาณไม่อาจจะกระทำได้ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนที่สุด เช่น เมื่อเสื่อนอก รถยนต์ โทรศัพท์มือถือซึ่งเป็นวัตถุที่อยู่ในสังคมตะวันตก ความหมายของวัตถุเหล่านี้ ก็คงมีเพียงคุณค่าในการใช้ (เสื่อนอกให้ความอบอุ่น รถยนต์ใช้เดินทาง) แต่ทว่าเมื่อวัตถุเหล่านี้เปลี่ยนสภาพมาอยู่ในสังคมไทย แม้ว่าคุณสมบัติทางกายภาพของวัตถุเหล่านี้จะยังเหมือนเดิม แต่ทว่าความหมายของวัตถุดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเสียแล้ว เสื่อนอกกลายเป็นความหมายที่แสดง "ความสุภาพเรียบร้อย" รถยนต์กลายเป็นสัญลักษณ์วัดความมั่งคั่ง เป็นต้น

2. เนื่องจากปรากฏการณ์สังคมมีความสลับซับซ้อน และการกระทำของมนุษย์ก็มี "นอก" มี "ใน" อันเป็นลักษณะที่การวิจัยเชิงปริมาณเข้าไม่ถึง ตัวอย่างความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์สังคม เช่น ข้อสรุปของนักวิชาการฝรั่งที่สรุปว่า "สังคมไทยเป็นสังคมหลวม" แต่เมื่อเจาะลงไปดูในรายละเอียดแล้วก็จะเห็นว่า ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำงานแล้ว สังคมไทยอาจจะหลวม แต่ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสังสรรค์ความสนุกสนานแล้ว สังคมไทยอาจจะคับมากก็เป็นไปได้ ส่วนเรื่อง "นอก" เรื่อง "ใน" นั้น เคยมีผู้ศึกษาให้ข้อสรุปว่า พฤติกรรมที่คนไทยแสดงออกนั้นมักเป็น "Social cosmetic" ทำให้พฤติกรรมภายนอกและภายในของคนไทยแตกต่างกันไปตามตัวบุคคลและตามกาลเทศะอย่างมาก

3. เนื่องจากปรากฏการณ์ทางสังคมมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง อันแตกต่างไปจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องแผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เรามักจะคาดการณ์ทำนายได้ แต่สำหรับปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น ยากที่จะทำนายอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น ช่วงระยะเวลาหนึ่งของสังคมไทยเคยมองอาชีพศิลปิน นักร้อง นักแสดงว่า เป็นพวกเดินกินรำกิน แต่ในสมัยปัจจุบันผู้คนจากทุกวงการกลับหันมาชื่นชมนักร้องนักแสดงมากกว่าคนกลุ่มใดๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นมากที่สุด คือการเปลี่ยนแปลงด้านภาษาที่มีการเกิด การตาย และการเปลี่ยนแปลงความหมายอยู่ตลอดเวลา

4. เนื่องจากปรากฏการณ์ทางสังคมมีความเกี่ยวพันระหว่างกันและกันอยู่ตลอดเวลา เวลาเราหยิบก้อนหินก้อนหนึ่งมาศึกษา เราแทบไม่ต้องไต่ถามถึงวงศ์ตระกูลของมันเลย แต่ในกรณีของการวิพากษ์วิจารณ์วงดนตรีวงหนึ่งซึ่งเป็นลูกหลานของคนใหญ่คนโตของเมืองไทย จะทำแบบที่ทำกับก้อนหินไม่ได้ หรือกรณีตัวอย่างที่หนังสือนวนิยายเกือบทุกเล่มจะขายดีขึ้นเมื่อมีการนำมาแสดงเป็นละครโทรทัศน์ ก็แสดงให้เห็นความเกี่ยวพันระหว่างสื่อชนิดต่างๆ

5. ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ

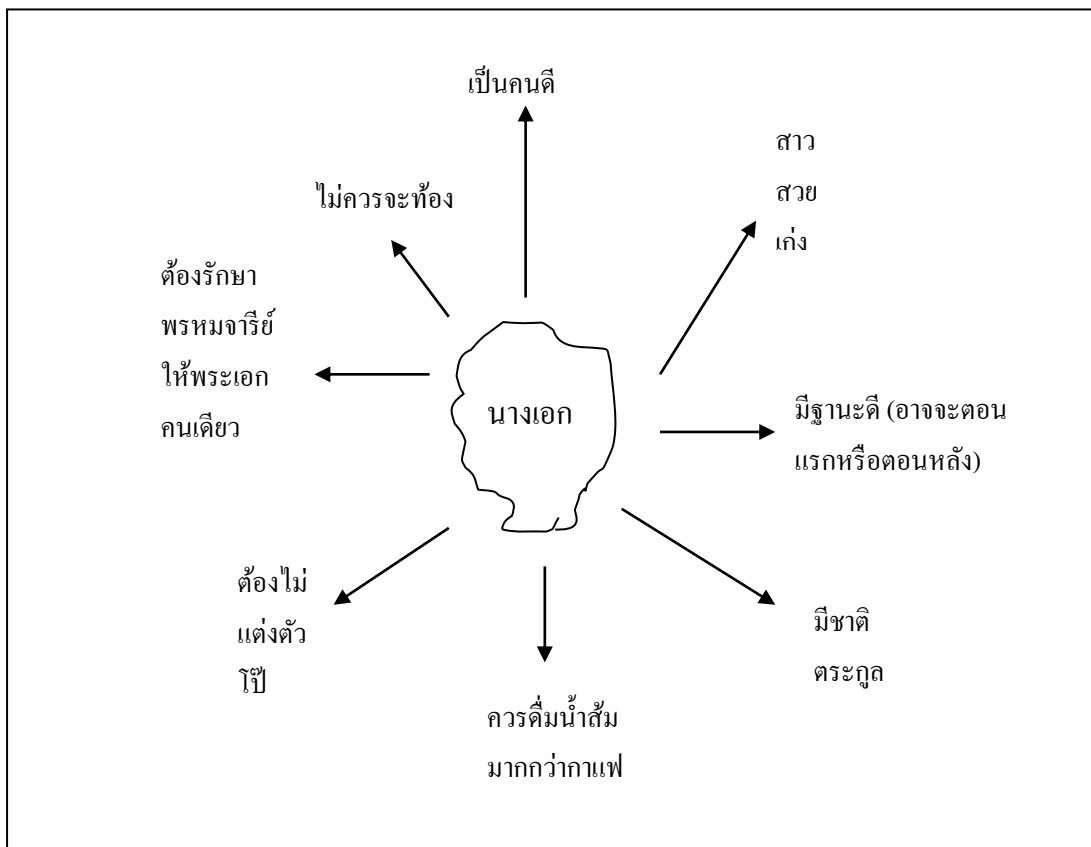
ผู้เขียนได้กล่าวถึงการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเปรียบเทียบกับ การวิจัยแบบอื่นมาแล้ว จากนั้นจะ

กล่าวถึงลักษณะสำคัญๆของการวิจัยเชิงคุณภาพว่ามีอะไรบ้างดังนี้

1. ในแง่ของการพิจารณาแบบภาคตัดขวาง (cross-sectional) การวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นการมองปรากฏการณ์ให้เห็นเป็นภาพรวม หลักการข้อนี้ประยุกต์มาจากการค้นพบของนักจิตวิทยา กลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) ที่ระบุว่า The whole is more than sum of the parts ซึ่งหมายความว่า "ส่วนรวมทั้งหมดนั้นมีค่า มีความหมายมากกว่าการเอาส่วนย่อยๆมารวมกันเท่านั้น" เช่น เมื่อเราเอาเส้นตรง 3 เส้น (ส่วนย่อย) มาต่อเข้ากันเป็นรูปสามเหลี่ยม (ส่วนรวมทั้งหมด) รูปสามเหลี่ยมจะมีคุณสมบัติมากกว่าเส้นตรงเฉยๆ (ซึ่งมีแต่ความยาว) เพราะในรูปสามเหลี่ยมจะมีมุมและพื้นที่เพิ่มขึ้นมา

จากหลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์เวลาอ่านความหมายของส่วนย่อยๆได้ ตัวอย่างประโยคย่อยๆที่ว่า "ฉันรักเธอ" จะมีความหมายมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับว่า "ฉันเป็นใคร เธอเป็นใคร พูดที่ไหน ในวาระโอกาสอะไร" เป็นต้น องค์ประกอบย่อยๆอื่นที่เราเรียกว่า "บริบท" (context) หรือภูมิหลัง (background)

ในการวิจัยสารสนเทศที่มาจากสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ จะมีองค์ประกอบย่อยบางตัวที่ทำให้ส่วนย่อยบางตัวมีความหมายแตกต่างกันออกไป เช่น แสง สี มุมกล้อง ฉาก บทสนทนา เครื่องแต่งกาย การแต่งหน้า ฯลฯ ถ้าเราดูหนังรักของชีวิตวัยรุ่นที่สดใส สีที่เป็นพื้นของหนังก็ควรออกไปทางสีที่สดใสด้วย มิใช่สีทึมๆ หรือสีดำ ลองดูตัวอย่างองค์ประกอบย่อยๆของ "ความเป็นนางเอก" จากภาพนี้ (นางเอกตามแบบฉบับ)

บรรณารักษ์ห้องสมุดอาจจะลองศึกษาได้ได้ว่า จักรวาลแห่งความหมายของคำว่า "ห้องสมุด" ในทัศนะของนักศึกษาคืออะไรบ้าง

2. ในแง่ของการพิจารณาแบบประวัติศาสตร์ เนื่องจากปรากฏการณ์ทางสังคมมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเป็นพลวัต ดังนั้นในการศึกษาแบบติดตามผลระยะยาวโดยหิบบกกรณี บางกรณีขึ้นมาศึกษาเป็นพิเศษ (case study) หัวข้อการศึกษาแบบนี้จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่นการศึกษาคอล์มน์ตอบปัญหาชีวิตในนิตยสารสตรีสารที่มีอายุยืนยาวถึง 40 กว่าปี การศึกษาเช่นนี้จะช่วยสะท้อนให้เห็นว่า ในแต่ละยุคสมัย หญิงไทยต้องเผชิญกับปัญหาอะไรบ้าง

3. ในกรณีที่เป็นไปได้ การวิจัยเชิงคุณภาพจะทำการศึกษาในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ (natural setting) มิใช่จัดการศึกษาขึ้นมาในห้องทดลอง ทั้งนี้เป็นไปตามหลักแนวคิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เราเชื่อว่าบริบท (context) มีส่วนสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการแสดงพฤติกรรม หากเปลี่ยนบริบทย่อมมีผลถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมด้วย ดังนั้นหากจะศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมของคนที่ไปชมการแสดงคอนเสิร์ตกับการเข้าร่วมพิธีกรรม ควรไปทำการสังเกตจากสภาพการณ์จริง

4. ในทางสังคมศาสตร์ เนื่องจากสิ่งที่จะศึกษาเป็นมนุษย์เหมือนนักวิจัย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ทั้งยังต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์แบบมนุษย์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ถูกศึกษาด้วย

เมื่อทำการเปรียบเทียบกับการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นวัตถุ หรือแม้แต่การศึกษาวิจัยจากเอกสาร จะพบว่า การวิจัยเชิงคุณภาพที่ทำการศึกษามนุษย์จะมีความแตกต่างออกไปอย่างมาก เช่น เมื่อเราเดินไปอ่านหนังสือในห้องสมุด ไม่ว่าจะอ่านกี่ครั้งก็ตาม หนังสือจะไม่มีวันถามเราว่า "จะอ่านไปทำไม" แต่เมื่อเราเริ่มสัมภาษณ์ชีวประวัติอย่างละเอียดจากผู้นำชานา ผู้ถูกวิจัยมีสิทธิ์จะถามด้วยความสงสัยว่า "มาซักประวัติอย่างละเอียดแบบนี้ไปทำไมกัน"

ดังได้ตั้งข้อสังเกตมาแล้วข้างต้นว่า ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น การที่ข้อมูลที่ได้มาจะมีความละเอียดลึกซึ้ง มีความถูกต้องมากน้อยเพียงใดนั้น ความสามารถของนักวิจัยเกือบจะเป็นปัจจัยชี้ขาดเลยทีเดียว

5. ในขั้นต้นของการวิเคราะห์นั้น ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เราจำเป็นต้องวิเคราะห์โดยดูความสัมพันธ์ระหว่าง parts และ whole (อาจหมายถึงบริบท) ตัวอย่างเช่น การศึกษานุคคณก็ต้องการคำนึงถึงความสัมพันธ์ด้านต่างๆที่บุคคลนั้นมีอยู่ หรือในการศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์ บรรดาบริบทต่างๆ เช่น เมื่อศึกษากำรุดนของคุณประยูร จรรยาวัชร์ ก็ต้องให้ความสนใจกับลักษณะลายมือเขียน สไตล การเขียน ถ้อยคำพรรณนา ฯลฯ กล่าวคือ ต้องศึกษาทั้งส่วนที่เป็นวจนภาษา (verbal) และอวจนภาษา (Non-verbal) ควบคู่กันไป

จากลักษณะเฉพาะตัวของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้กล่าวมานี้จะช่วยให้เห็นภาพได้ชัดเจนว่า

การวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มีความแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณในหลายๆด้าน เช่น ลักษณะของข้อมูลที่สนใจ วัตถุประสงค์ของการวิจัย และระดับของการวิเคราะห์

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีทัศนะส่วนตัวว่า เราไม่สามารถจะเปรียบเทียบได้ว่าการวิจัยแบบใด ดีเด่นกว่ากัน ทั้งนี้เพราะการวิจัยทั้ง 2 แบบต่างมีจุดแข็งและมีข้อจำกัดไปคนละอย่าง ฉะนั้น ทักษะที่นักวิจัยพึงจะมี น่าจะเป็นเลือกวิธีการวิจัยให้เหมาะสมกับหัวข้อที่จะศึกษา เพื่อหลีกเลี่ยงอาการ "ผิดฝาผิดตัว" คุณน่าจะเหมาะสมกว่า การบรรยายลักษณะเฉพาะของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้กล่าวมานั้น ก็เพื่อให้หลักเกณฑ์ที่ช่วยในการตัดสินใจว่าเมื่อใดจึงควรจะใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

นอกจากนั้น ก็ไม่เป็นการผิดกติกาแต่อย่างใดที่จะใช้วิธีการวิจัยทั้ง 2 แบบควบคู่กันไป ในขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ผลการวิจัยออกมาสมบูรณ์แบบมากที่สุด ดังตัวอย่างที่ ศิริชัย ศิริภายะ ("การวิจัยเชิงคุณภาพ : การแสวงหาทิศทางใหม่ของนิเทศศาสตร์" วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับภาคการศึกษาปลาย 2529) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ในการวิจัยเรื่องขวัญและกำลังใจของทหาร ในขณะที่ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถามนั้น อาจจะทำให้ข้อเท็จจริงที่ได้รับมานั้น เป็นเพียงความจริงตามแบบสอบถามเท่านั้น หากผู้วิจัยได้ใช้การเข้าไปมีส่วนร่วม ทำการสังเกต เรื่องการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีผลต่อขวัญและกำลังใจของทหารที่กำลังปฏิบัติงานจริงอยู่ในพื้นที่เสี่ยงอันตรายและทุรกันดารแล้ว ผู้วิจัยอาจจะได้พบรูปแบบการสื่อสารอันหลากหลายที่ไม่ครอบคลุมอยู่ในแบบสอบถามก็เป็นได้ เป็นต้น

6. ข้อจำกัดของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ในการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบใดนั้น นอกจากจะศึกษาถึงคุณภาพของการวิจัยนั้นแล้ว ยังจำเป็นต้องศึกษาถึงข้อจำกัดของวิธีการนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อพึงสังวรหรือเพื่อบรรเทาข้อจำกัดนั้นให้ลดน้อยลง สำหรับข้อจำกัดของการวิจัยเชิงคุณภาพมีดังต่อไปนี้

1. ในกรณีที่ทำการศึกษาแบบกรณีศึกษา จำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งในการที่จะสร้างข้อสรุปรวม (generalization) จากผลการวิจัยนั้น ดังที่ได้ยกตัวอย่างการศึกษาปัญหาของสตรีจากนิตยสารสตรีสาร เมื่อจะทำการสรุปรวม ก็ต้องถามตัวเองว่า ผู้หญิงที่อ่านสตรีสารนั้นเป็นผู้หญิงกลุ่มใด สามารถเป็นตัวแทนหญิงไทยทั่วไปหรือไม่ เป็นต้น

2. ดังได้กล่าวมาแล้วว่า สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด และคุณสมบัติสำคัญที่นักวิจัยต้องมี เช่น ความสามารถที่จะรู้รอบรู้หนวและสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างมีไหวพริบ หรือความสามารถที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์ได้กับคนทุกกลุ่ม รวมทั้งสามารถศึกษาอยู่ได้ท่ามกลางความขัดแย้งของคนกลุ่มต่างๆ (เช่น เวลาเข้าไปคลุกข้อมูลในชุมชน) คุณสมบัติทั้งหมดนี้หาได้ไม่มากนัก

3. การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่กินเวลา ทั้งนี้เพราะได้ให้ความสนใจกับมิติเชิงคุณภาพของข้อมูล ดังนั้นจึงไม่อาจศึกษาได้กับคนทุกกลุ่มหรือหัวข้อเรื่องทุกเรื่องที่มีระยะเวลาจำกัด

4. การวิจัยเชิงคุณภาพมักจะถูกโจมตีว่าขาดความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้เพราะข้อมูลที่ได้อาจอาศัยความสามารถของนักวิจัยมากเกินไป (ซึ่งอาจมีอคติเจือปน) หรือมาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนน้อยเกินไป

สำหรับข้อกล่าวหานี้ นักวิจัยเชิงคุณภาพรุ่นหลังๆ ได้พยายามแก้ไขด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การยึดเครื่องมือของการวิจัยเชิงปริมาณมาใช้ประกอบ (เช่น การสุ่มตัวอย่าง) หรือปรับปรุงวิธีการจดบันทึกของตน โดยบันทึกทั้งปริบทและสถานการณ์ของการสัมภาษณ์ แยกบันทึกข้อเท็จจริง (fact) และความคิดเห็น (opinion) โดยพยายามตรวจสอบกับแหล่งข้อมูลอยู่เสมอ เป็นต้น

5. ในกรณีของการตีความหมายและการวิเคราะห์ข้อมูลก็เช่นเดียวกัน ปริบทและสภาพการณ์จะถูกนำมาใช้วิเคราะห์เป็นอันดับแรก (เช่น สัมภาษณ์ที่บ้านหรือที่ทุ่งนา ให้สัมภาษณ์คนเดียวหรือเป็นกลุ่ม เวลากลางวันหรือกลางคืน) ในระยะหลังๆ นี้ได้มีการพัฒนาเทคนิคใหม่ๆ เช่น แทนที่จะให้นักวิจัยเป็นผู้วิเคราะห์แต่เพียงฝ่ายเดียว ก็อาจจะนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมย้อนกลับไปให้ผู้ถูกศึกษาทำการวิเคราะห์ร่วมด้วย เรียกว่าเป็น "การวิเคราะห์จากวงใน" (ตัวอย่างจากประสบการณ์ของผู้เขียน เช่น ให้ชาวบ้านวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่ชาวบ้านมีประสบการณ์การเข้าร่วมกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มตามแบบประเพณี กลุ่มของรัฐบาล กลุ่มขององค์กรเอกชน ว่ามีข้อเหมือนหรือข้อแตกต่างกันอย่างไร)

6. สำหรับผู้ที่จะใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มักจะต้องมีพื้นฐานความรู้ในลักษณะของสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เนื่องจากข้อเท็จจริงดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นมักจะเชื่อมโยงพัวพันกันอยู่ตลอด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องมีการเตรียมตัวสร้างฐานความรู้ให้ค่อนข้างกว้างรอบด้าน เพื่อรองรับเรื่องที่จะวิจัยนั้น

สำหรับเครื่องมือที่รวบรวมข้อมูลนั้น นักวิจัยเชิงคุณภาพสามารถใช้เครื่องมือทุกอย่างได้ เช่น การสังเกตแบบต่างๆ การจดบันทึก การสัมภาษณ์แบบต่างๆ การใช้ข้อมูลเอกสาร การศึกษาชีวประวัติ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการใช้เครื่องมือชนิดใด ก็ควรให้เป็นไปตามคุณสมบัติของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้กล่าวมาข้างต้น
